

УДК 373.3.091.4–044.247(045)

О. В. НІКУЛОЧКІНА

кандидат педагогічних наук, доцент

КЗ “Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” ЗОР

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

У статті подано різні підходи до тлумачення дефініції “інтеграція”, висвітлено її сутність. Викладено результати анкетного опитування педагогів Запорізької області щодо готовності до впровадження нового Державного стандарту початкової загальної освіти. Викладено авторську думку стосовно проблем інтегрування змісту як інструменту цілісного світосприймання дитиною навколишньої реальності. Окреслено виклики щодо системи інтегрованого навчання в початковій школі. Констатовано, що невирішеним залишається питання дидактико-методичного забезпечення інтегрованого навчання, зокрема визначення інтегрованих цілей та інтегрованих результатів. Наголошено на необхідності врахування досвіду інтегрованого навчання в розвинутих європейських країнах (предметний підхід на тлі збагачення міжпредметних модулів, виокремлення міжпредметних тем, а також суцільної інтеграції).

***Ключові слова:** інтеграція, інтеграційні процеси, учитель початкової школи, Нова українська школа.*

З вересня 2018 р. першокласники України навчатимуться за новим Державним стандартом початкової загальної освіти, який за своїм змістом має суттєві відмінності від попереднього, а отже, потребує змін у діяльності вчителя, готовності виконання нових ролей у професійній діяльності, переосмислення форм, методів, способів, методик, мобільності, бажання й уміння працювати по-новому.

Новий Державний стандарт початкової загальної освіти визначає серед пріоритетів інтегрування змісту як один з інструментів наближення освітнього процесу до внутрішнього світу дитини молодшого шкільного віку, що враховує особливості її сприймання нової інформації, дозволяє створювати у свідомості учнів 1–2 класів цілісну взаємопов’язану картину світу, позбутися розрізненості знань [3, с. 13].

Мета статті – висвітлити сутність інтеграційних процесів, які відбуваються сьогодні в початковій освіті України.

У контексті дослідження виникла необхідність більш детально розглянути поняття “інтеграція”. Тлумачний словник так пояснює його значення: 1) об’єднання в ціле будь-яких окремих частин; 2) процес об’єднання структур та функцій у цілісному організмі [2, с. 500]. Схоже трактування знаходимо й у словнику іншомовних слів [6, с. 309].

Зауважимо, що інтеграцію навчання досліджують провідні вітчизняні науковці Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, В. Р. Ільченко, О. Я. Савченко та ін.

За О. Я. Савченко, інтеграція навчання – це 1) інтеграція змісту; відбір та об’єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція); міжпредметна інтеграція, коли створюють інтегровані предмети й курси

об'єднанням в одну структуру знань з різних предметів; 2) інтеграція форм організації навчання (наприклад, інтегровані уроки, заняття) [5, с. 486].

І. П. Підласий розуміє інтеграцію як ущільнення, структурування, виокремлення головних системоутворювальних знань, умінь, вилучення малоцінних, другорядних знань і вмінь, тобто не механічне зменшення обсягу, а структурування матеріалу [4, с. 454].

І. Д. Бех визначав інтеграцію як освітню перспективу ще в 2002 р. На його думку, один зі шляхів реалізації ідеї інтеграції полягає у створенні інтегрованих курсів. Це досить складне завдання, адже необхідно визначитися, як саме подати дитині цілісну картину світу (домовитися про межі, складові, рівні, структуру тощо). Необхідно також цілісну картину світу спроектувати в систему фактів і понять, дидактично правильно оформити [1, с. 5].

Серед викликів щодо впровадження інтегрованого навчання вважаємо також готовність сучасних педагогів до змін, що відбуваються в системі початкової освіти. Для з'ясування цього питання в Запорізькій області у формі соціологічного опитування був проведений моніторинг стану готовності вчителів початкової школи до впровадження нового Державного стандарту початкової загальної освіти. До анкетування як респонденти були залучені заступники директорів, вчителі початкової школи, що працюють у четвертих класах, вихователі груп продовженого дня з усіх територій області. Обсяг вибірки з усіх 46 територій (5 міст обласного підпорядкування; 20 районів; 21 об'єднана територіальна громада) становив 1740 осіб. Респондентам було запропоновано оцінити рівень особистої готовності до впровадження Стандарту початкової загальної освіти. Відповіді розподілились таким чином: 16,9% вважають свій рівень високим, 67,6% – достатнім, 14,3% – середнім, лише 1,2% – низьким.

У ході анкетування також ставили завдання визначити мотиви розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів. Загальнови-знано, що мотивація є стрижнем особистості, який зумовлює ціннісні орієнтації, настанови, соціальні та професійні очікування, емоції тощо. А мотиваційна сфера особистості є нестабільним утворенням, що перебуває в постійному розвитку в процесі життєдіяльності. Отже, важливо враховувати, які мотиви є особисто значущими для фахівців початкової освіти. Серед запропонованих варіантів (табл. 1) необхідно було обрати п'ять найбільш значущих для них.

Таблиця 1

**Мотиви розвитку професійної компетентності
вчителів початкової школи**

№ з/п	Мотиви
1	2
1	Можливість на високому професійному рівні здійснювати освітній процес у початковій школі
2	Можливість свідомо впливати на формування учнів як громадян своєї країни, сприяти становленню їх національної культури
3	Бажання вчити дітей на високому рівні

Продовження табл. 1

1	2
4	Ознайомлення з новими підходами до створення умов для становлення й розвитку дитини
5	Можливість впливати на організацію життєдіяльності школи (сприяти запровадженню нових програм, курсів тощо)
6	Сприяння гуманізації навчально-виховного процесу
7	Розширення діапазону вмінь самостійно та різноманітно вирішувати педагогічні проблеми (освітні, організаторські, фінансові тощо)
8	Можливість підвищити професійний рівень у питаннях самоаналізу діяльності, самопізнання
9	Ознайомлення з технологіями подолання труднощів, пов'язаних з професійною діяльністю
10	Можливість у подальшій роботі реалізувати свій творчий потенціал (запровадити нові підходи до навчання дітей, нові методи й форми навчання)
11	Ознайомлення з методикою відбору, оцінювання, використання різних технологій в освітньому просторі початкової школи
12	Поглиблення вмінь самостійно шукати інформацію з різних джерел, відбирати, актуалізувати, відтворювати її, адаптувати відповідно до вікових можливостей молодших школярів
13	Можливість підвищити кваліфікаційну категорію й заробітну платню
14	Можливість одержати педагогічне звання, відзнаку
15	Бажання одержати додаткові фінансові можливості та пільги
16	Розширення соціальних контактів і зв'язків
17	Послаблення контролю з боку керівників закладу освіти
18	Покращення умов педагогічної діяльності

Результати анкетування підтверджують, що значна кількість педагогів виокремлюють як особисто значущі для них соціальні, психолого-педагогічні мотиви, а також мотиви особистісного зростання. Більшість опитаних зазначили, що в першу чергу треба ознайомитись з новими підходами до створення умов для становлення й розвитку дитини (64,2%, позиція 4). Тоді, на їх думку, з'явиться можливість на високому професійному рівні здійснювати освітній процес у початковій школі (63,1%, позиція 1), реалізувати свій творчий потенціал шляхом запровадження нових підходів до навчання дітей, нових методів і форм навчання (48,8%, позиція 10), свідомо впливати на формування учнів як громадян своєї країни, сприяти становленню їх національної культури (46,2%, позиція 2), а також бажання вчити дітей на високому рівні (44,8%, позиція 3).

Незначна кількість педагогів серед запропонованих вибрала групу мотивів зовнішньої привабливості, як-от: можливість підвищити кваліфікаційну категорію й заробітну платню (15,5%, позиція 13); одержати педагогічне звання, відзнаку (5,6%, позиція 14); бажання одержати додаткові фінансові можливості та пільги (3,1%, позиція 15); розширення соціальних зв'язків (2,9%, позиція 16); послаблення контролю з боку керівників закладу освіти (2,2%, позиція 17).

Необхідно також враховувати й інші джерела впливу на успішність процесу навчання. Наприклад, Дж. Хетті виокремлює шість таких джерел:

учень, його сім'я, школа, навчальна програма, учитель, стратегії та методи викладання. У межах дослідження інтеграційних процесів нас цікавить, насамперед, останнє. Загальною характеристикою успішних стратегій є, на думку дослідника, обов'язкове планування, обговорення вчителями своєї роботи з колегами, вдумливе ставлення до навчальних інтенцій і критеріїв успіху, а також підтримка постійного зворотного зв'язку з учнями [7, с. 54–61].

Варто зауважити, що інтеграція як процес пристосування й об'єднання певних елементів або частин різних видів навчальної діяльності в єдине ціле за умови цільової й функціональної їх однотипності – не нове методичне явище. Наприклад, К. Д. Ушинський поклав інтеграцію в основу курсу навчання грамоти аналітико-синтетичним методом, сутність якого – злиття в єдине ціле окремих елементів двох видів мовленнєвої діяльності – читання й письма. Інтегрованою метою цього курсу, за задумом автора, є формування в дітей здатності до комунікації за допомогою тексту. Одиниці зрощення – односпрямованість виконавчих дій на практичне розуміння дитиною прийомів співвіднесення в усному й писемному мовленні.

На нашу думку, для початкової школи автентичним є все-таки інтегрування елементів в окремих предметах, а не інтегровані курси. Адже інтеграція не є зміною діяльності та простим перенесенням знань або способів дій з одного предмета в інший з метою усунення повторних пояснень уже відомого або прискорення процесу навчання, а є засобом інтенсифікації уроку, високою формою втілення міжпредметних зв'язків на якісно новому щаблі. Інтеграція знімає стомлюваність, перенапруження учнів завдяки переключенню на різноманітні види діяльності.

До негативних чинників варто зарахувати труднощі у створенні інтегрованих курсів, проведенні уроків, у яких закладено інтегрований зміст, підготовку вчителя з високим рівнем ерудиції.

Висновки. Результати аналізу інтеграційних процесів, які відбуваються в початковій освіті, надають змогу констатувати, що сьогодні існує багато викликів щодо нової системи навчання, а саме інтегроване навчання має спорадичний характер. Інколи спостерігаємо невиправданий відбір змісту з різних галузей. Невирішеним також залишається питання дидактико-методичного забезпечення інтегрованого навчання, зокрема визначення інтегрованих цілей та інтегрованих результатів такого навчання. Є й інші проблеми, які стосуються глибинного проникнення сутності поняття “інтеграція”, а також єдиного розуміння одиниць зрощення змісту для уникнення випадкових поєднань.

Важливо також врахувати досвід інтегрованого навчання в розвинутих європейських країнах (предметний підхід на тлі збагачення міжпредметних модулів, виокремлення міжпредметних тем, а також суцільної інтеграції).

Здійснений аналіз не претендує на всебічне розв'язання проблеми й не вичерпує всіх аспектів зазначеної теми, а закладає основу для подальшого дослідження інтеграційних процесів у початковій школі, а також перебудови системи підготовки майбутніх учителів і підвищення кваліфікації вже працюючих педагогів початкової школи для роботи в нових реаліях.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 5–6.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь, 2003. 1440 с.
3. Нова українська школа: основи стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.
4. Подласый И. П. Педагогика начальной школы. 2008. 463 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2013. 504 с.
6. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень / укладачі: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2006. 789 с.
7. Хэтти Дж. А. С. Видимое обучение: синтез результатов более 50000 исследований с охватом более 86 миллионов школьников. Москва : Национальное образование, 2017. 496 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017.

Никулочкина Е. В. Интеграционные процессы в начальном образовании

В статье рассмотрены различные подходы к трактовке дефиниции “интеграция”, освещена её сущность. Изложены результаты анкетного опроса педагогов Запорожской области относительно готовности к внедрению нового Государственного стандарта начального общего образования. Представлены авторские мысли о проблемах интеграции содержания как инструмента целостного мировосприятия ребенком окружающей реальности. Определены проблемные вопросы в системе интегрированного обучения в начальной школе. Констатировано, что нерешенным остается вопрос дидактико-методического обеспечения интегрированного обучения, в частности определение интегрированных целей и интегрированных результатов. Отмечена необходимость учета опыта интегрированного обучения в развитых европейских странах (предметный подход на фоне обогащения межпредметных модулей, выделение межпредметных тем, а также сплошной интеграции).

Ключевые слова: интеграция, интеграционные процессы, учитель начальной школы, Новая украинская школа.

Nikulochkina O. Integrational Processes in Primary Education

The article presents different approaches to the interpretation of the definitions of “integration”, “integrational processes”, their essence is illuminated. The results of the questionnaire survey of the teachers of Zaporizhzhya region which concerning the readiness for implementation of the new State standard of primary general education, in particular, on the definition of personally significant motives for the development of professional competence of the teachers of the primary school as an indicator of their value orientations, guides, social and professional expectations, emotions, etc. have been outlined in it.

The author’s opinion on the problem of integrating content as a tool of holistic world-view of the surrounding reality of the child have been represented. The problems about the system of the integrated education in elementary school have been outlined.

It has been revealed that the integrational processes which are taking place in Ukraine’s elementary education make it possible to conclude that today there are many challenges for a new system of learning, namely, integrated learning has a sporadic nature. Sometimes we observe unjustified selection of content from different fields. It was stated that the issue of didactic-methodological support of integrated learning, including the definition of integrated goals and integrated results of such training, remains unresolved. There are other problems that concern the deep penetration of the essence of the concept of “integration”, as well as a unified understanding of the fusion of content to avoid accidental combinations.

The necessity of taking into account the experience of integrated training in developed European countries is emphasized (subject approach on the background of enrichment of interdisciplinary modules, the separation of interdisciplinary themes, and continuous integration).

Key words: integration, integrational processes, primary school teacher, New Ukrainian school.